

Διαχείριση
προβλημάτων
συμπεριφοράς
παιδιών που
βρίσκονται στο
Φάσμα του
Αυτισμού

Ζωή Καραμπατζάκη
ΣΕΕ 1^ο ΠΕΚΕΣ Αττικής

Αθήνα, 19-10-22

Μια πρόκληση για κάθε εκπαιδευτικό
πλαίσιο!!!

Ορισμός

Ο Αυτισμός αποτελεί μια εξαιρετικά σύνθετη αναπτυξιακή διαταραχή που διαρκεί σε όλη τη ζωή του ατόμου και χαρακτηρίζεται κυρίως από ελλείμματα ή πλεονασμούς στη συμπεριφορά ή/και σοβαρές αποκλίσεις από την τυπική ανάπτυξη.

Συχνότητα εμφάνισης της ΔΑΦ

1 στα 88 άτομα,

5 φορές συχνότερα
στα αγόρια (1 στα
54) απ' ότι στα
κορίτσια (1 στα 252)

Ομάδες συμπτωμάτων στη ΔΑΦ

Διαφορετικά επίπεδα σοβαρότητας των συμπτωμάτων σε δύο βασικά πεδία:

Ελλείμματα στην κοινωνική επικοινωνία και στην κοινωνική αλληλεπίδραση

Περιορισμένα ενδιαφέροντα, δραστηριότητες και συμπεριφορές με επαναληπτικό και στερεοτυπικό τρόπο

Επίπεδα
σοβαρότητας του
αυτισμού με
κριτήρια τη
λειτουργικότητα
του ατόμου

Επίπεδο 3 - «Ανάγκη ιδιαίτερης ενισχυμένης υποστήριξης» ➤ (σοβαρές δυσκολίες στην κοινωνικοποίηση και την ευελιξία),

Επίπεδο 2 - «Ανάγκη ενισχυμένης υποστήριξης» (αξιοσημείωτες δυσκολίες) και

Επίπεδο 1 - «Ανάγκη υποστήριξης» (δυσκολίες στα παραπάνω).

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ	ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ
ΛΕΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	ΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ
ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΗ ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΜΝΗΜΗ	ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΗ ΜΝΗΜΗ ΣΕ ΑΛΛΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΚΥΡΙΩΣ ΧΩΡΟΥ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ	ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ	ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΕΠΙΜΟΝΗΣ ΣΕ ΜΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ
ΚΑΤΑΝΑΓΚΑΣΜΟΙ ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ Η ΘΕΜΑΤΑ	ΜΕΓΑΛΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΓΙΑ ΕΙΔΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΑ

ΠΡΟΤΕΡΗΜΑΤΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΟ ΦΑΣΜΑ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ

Σέβονται και τηρούν τους κανόνες όταν είναι ξεκάθαροι και σωστά διατυπωμένοι

Είναι επίμονοι και τελειομανείς και μπορείς να τους εμπιστευτείς

Είναι ευθείς, τίμιοι, ειλικρινείς και δεν κρίνουν τους άλλους

Είναι αθώοι και ενθουσιώδεις

Έχουν ανεπτυγμένο το αίσθημα της δικαιοσύνης

Κάποιοι είναι πολύ έξυπνοι ή έχουν ανεπτυγμένες δεξιότητες

ΠΡΟΤΕΡΗΜΑΤΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΟ ΦΑΣΜΑ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ

Αρκετοί έχουν πολλές εγκυκλοπαιδικές γνώσεις για τα θέματα που τους αρέσουν

Ορισμένοι είναι άριστοι σε επιστημονικούς τομείς όπως πληροφορική ή μαθηματικά

Δυνατότητα «σκαναρίσματος» και διατήρησης στη μνήμη ολόκληρων κειμένων ή γεωγραφικών χαρτών κ.λ.π.

Πλεονασμοί στη συμπεριφορά των παιδιών με ΔΑΦ

Α) Διασπαστική συμπεριφορά (κρίσεις θυμού, ανυπακοή, επιθετικότητα, αυτοτραυματισμοί)

Β) Στερεοτυπικές αντιδράσεις στην ομιλία, στην οσμή, στην όραση, στη γεύση, στην αφή και ιδιόμορφη χρήση παιχνιδιών/αντικειμένων

Γ) Ιδιαίτερες Ικανότητες (π.χ. εξαιρετική ικανότητα απομνημόνευσης και παπαγαλίας, αριθμητική ικανότητα, επιδεξιότητα σε πάζλ)

Ελλείμματα των παιδιών με ΔΑΦ

Υποκείμενα
ελλείμματα

Ασθενής
Κεντρική Συνοχή

Ελλιπής
«Θεωρία του
νου»

Διάσπαση
προσοχής

Δυσκολία
γενίκευσης

Ανάγκη για
ρουτίνες

Αισθητηριακές
δυσλειτουργίες

Προβλήματα
στις
εκτελεστικές
λειτουργίες

Υποκείμενα ελλείμματα

- ▶ Προκειμένου κανείς να κατανοήσει καλύτερα τη συγκεκριμένη διαταραχή χρειάζεται να λάβει υπόψη του τα γνωσιακά ελλείμματα που την χαρακτηρίζουν και την καθορίζουν. Πρέπει κατά κάποιο τρόπο να κατανοήσουμε την ιδιαίτερη «κουλτούρα του Αυτισμού», το ιδιαίτερο γνωσιακό του στυλ, έτσι ώστε να μπορούμε να προβλέπουμε και να αντιμετωπίζουμε, κατά το δυνατό, τα συμπτώματα. Χωρίς αυτό η συμπεριφορά των παιδιών θα παραμένει ακατανόητη και απειλητικά απρόβλεπτη.

Υποκείμενα ελλείμματα

- ▶ Ένα από τα πιο εντυπωσιακά χαρακτηριστικά του είναι η ασύγχρονη και άνιση ανάπτυξη των ψυχολογικών δεξιοτήτων του ατόμου. Έτσι, ενώ το παιδί μπορεί να παρουσιάζει εξαιρετικές ικανότητες σε έναν τομέα (είτε πάνω από το δικό του μέσο επίπεδο είτε πάνω και από το μέσο επίπεδο των συνομηλίκων του), αλλά να υπολείπεται σημαντικά σε άλλους. Λ.χ. μπορεί να διαβάζει στα 3,5 αλλά να αγνοεί τους πιο βασικούς κοινωνικούς κανόνες. Οι διαφορές αυτές αποτελούν συχνά πηγή παρεξηγήσεων, αφού δεν είναι δυνατό να γίνει αντιληπτό το πραγματικά μεγάλο και ουσιαστικό έλλειμμα που μπορεί να παρουσιάζουν, όταν για παράδειγμα εμφανίζουν εξαιρετικές επιδόσεις σε γνωστικά αντικείμενα.

Ασθενής Κεντρική Συνοχή

- ▶ Τυπικά, κατά την επεξεργασία των πληροφοριών ακολουθούμε μια «οργανωτική αρχή» σύμφωνα με την οποία ερμηνεύουμε τα δεδομένα με ένα σχετικά σφαιρικό-ολιστικό τρόπο, που λαμβάνει υπόψη του το πλαίσιο. Με αυτή την αρχή νοηματοδοτούμε διαφορετικές και πολύπλοκες πληροφορίες και γι' αυτό θυμόμαστε καλύτερα πράγματα με νόημα και χωρίς τις λεπτομέρειες τους. Αντίθετα, τα άτομα με αυτισμό παρουσιάζουν ένα ιδιαίτερο γνωσιακό στυλ επεξεργασίας της πληροφορίας που ευνοεί την κατακερματισμένη επεξεργασία αντί της ολιστικής (ασθενής κεντρική συνοχή).

Ασθενής Κεντρική Συνοχή

- ▶ Έτσι, αρκετά άτομα με αυτισμό επιδεικνύουν δεξιότητες σε συγκεκριμένες δραστηριότητες και εργασίες, όπως τα παζλ, όπου η προσοχή στη λεπτομέρεια (και όχι στην όλη εικόνα που συναρμολογείται) είναι προσόν. Ίσως θυμούνται με κάθε λεπτομέρεια ένα βίντεο και μπορούν να επαναλάβουν αποσπάσματά του. Παρόλα αυτά, σε άλλες περιστάσεις, η επικέντρωση στη λεπτομέρεια κατακλύζει τα άτομα με αυτισμό και, ίσως, εξηγεί την αισθητηριακή υπερφόρτωση που βιώνουν οι άνθρωποι με αυτισμό.

Ελλιπής «Θεωρία του Νου»

- ▶ Κεντρικό έλλειμμα στον αυτισμό θεωρείται η περιορισμένη ή ελλιπής «Θεωρία του Νου» (Theory of Mind), δηλαδή τα άτομα που είναι στο Φάσμα του Αυτισμού δεν διαθέτουν την διαισθητική ικανότητα να αντιλαμβάνονται ότι οι άλλοι έχουν αισθήματα και σκέψεις που διαφέρουν από τα δικά τους.

Διάσπαση προσοχής

- ▶ Η διάσπαση προσοχής είναι επίσης συχνή. Τους είναι δύσκολο να δώσουν προσοχή στους δασκάλους τους, διότι συγκεντρώνονται σε αισθήσεις που γι' αυτούς είναι πιο ενδιαφέρουσες ή σημαντικές. Επιπλέον, η συγκέντρωση της προσοχής τους συχνά αλλάζει γρήγορα από μια αισθητηριακή εμπειρία σε κάποια άλλη.

Δυσκολία γενίκευσης

- ▶ Ένα από τα πιο σοβαρά τους ελλείμματα για την προσαρμογή τους και εν γένει για τη μάθηση είναι η δυσκολία γενίκευσης. Οι μαθητές με αυτισμό συχνά μαθαίνουν δεξιότητες ή συμπεριφορές σε κάποιο συγκεκριμένο περιβάλλον ή περίσταση, όμως έχουν τεράστια δυσκολία να τις γενικεύσουν σε κάποιο άλλο περιβάλλον ή περίσταση.

Ανάγκη για ρουτίνες

- ▶ Εφόσον η αντίληψη και κατανόηση του κόσμου μπορεί να είναι δύσκολη για τους ανθρώπους με αυτισμό, δεν θα πρέπει να μας προκαλεί έκπληξη ότι προσπαθούν να αντισταθμίσουν αυτή τη δυσκολία, διατηρώντας σταθερά και ίδια τα πράγματα γύρω τους και δείχνοντας προτίμηση στην τάξη και στις ρουτίνες. Η εμμονή τους για διατήρηση της ομοιότητας είναι απλά ένας αμυντικός μηχανισμός για να αντεπεξέρχονται σε έναν ταχέως μεταβαλλόμενο κόσμο που δεν κατανοούν.

Αισθητηριακές δυσλειτουργίες

- ▶ Η εμφάνιση έντονων αισθητηριακών δυσλειτουργιών και συμπτωμάτων είναι για πολλούς ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του Αυτιστικού Φάσματος.
- ▶ Τα άτομα με Αυτισμό μπορεί να υπερ-αντιδρούν ή υπο-αντιδρούν σε αισθητηριακά ερεθίσματα: προσλαμβάνουν δηλαδή τις συνήθεις αισθητηριακές εμπειρίες ως εξαιρετικά έντονες ή ασθενείς. Απλά και μόνο η προσμονή της (αισθητηριακής) εμπειρίας μπορεί να προκαλέσει στα άτομα αυτά έντονη αγωνία ή πανικό.

Προβλήματα στις Εκτελεστικές Λειτουργίες

- ▶ Τα προβλήματα στις Εκτελεστικές Λειτουργίες, αν και δεν είναι ειδικά για τον αυτισμό, συμμετέχουν σημαντικά στη διαμόρφωση της κλινικής εικόνας. Πρόκειται για μια ευρύτατη ομάδα νοητικών διεργασιών που σχετίζονται με την έναρξη και διατήρηση της ομαλής επεξεργασίας πληροφοριών και των συντονισμένων δραστηριοτήτων στα πλαίσια της επίλυσης προβλημάτων. Περιλαμβάνουν στρατηγικές διεργασίες όπως η διατήρηση αλλά και η ευέλικτη μεταβολή της εστίασης της προσοχής, η αναπαράσταση στόχων, η αναστολή ακατάλληλων απαντήσεων, η ταυτόχρονη παρακολούθηση της συμπεριφοράς, η παραμονή σε ότι δραστηριότητα κάνει κάποιος χωρίς διάσπαση και ο σχεδιασμός αλληλουχίας πράξεων. Βλάβη στις λειτουργίες αυτές διαταράσσει τη στοχοκατευθυνόμενη συμπεριφορά σε νέες συνθήκες, όπου το άτομο πρέπει να επιλέξει από πολλαπλές αλλά ανταγωνιστικές εναλλακτικές απαντήσεις.

Δυσκολίες
στην
αναγνώριση
και εκδήλωση
του
συναισθήματος

Δυσκολία στην αναγνώριση των συναισθημάτων των άλλων

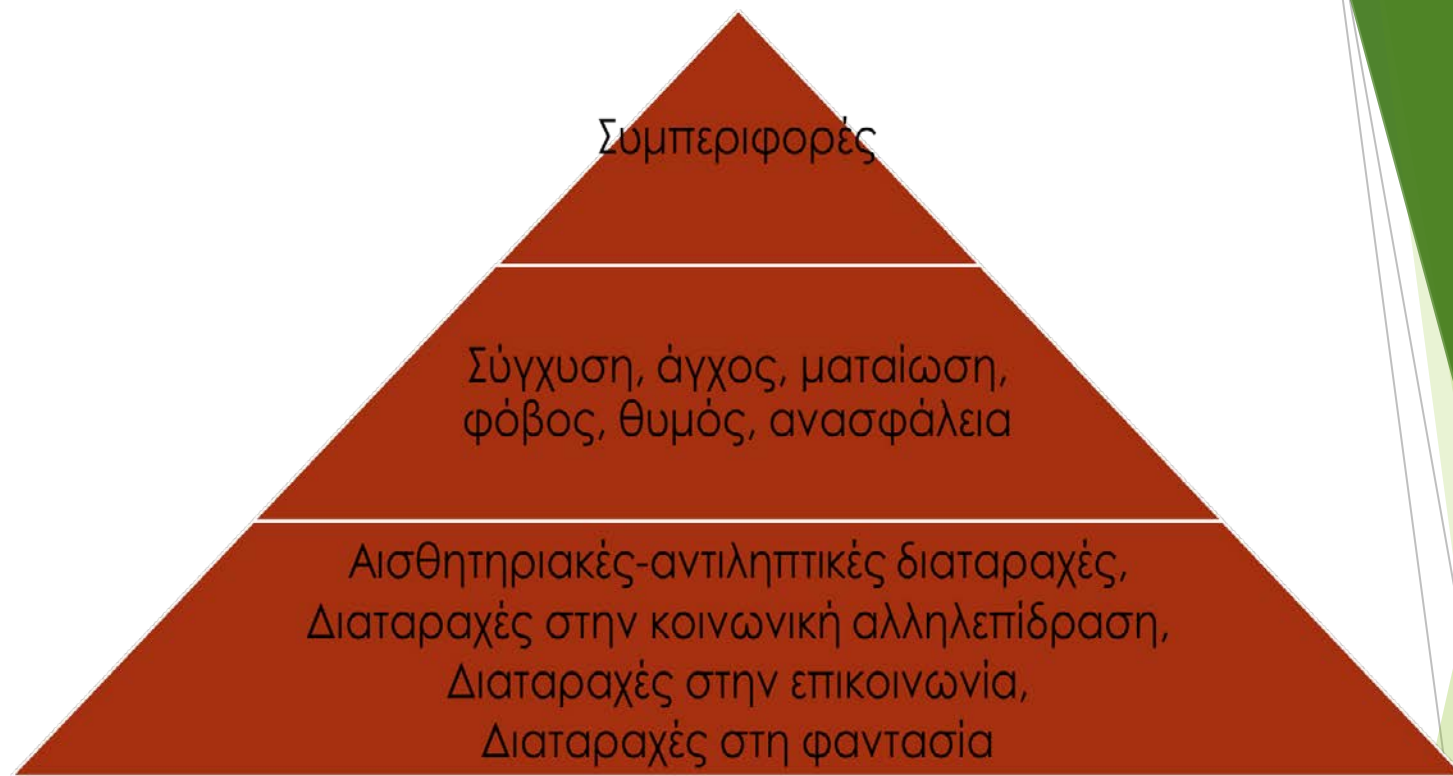
Εκδήλωση ιδιόμορφων συναισθηματικών αντιδράσεων, που δεν συνάδουν με τις κοινωνικές συνθήκες και τα περιβαλλοντικά ερεθίσματα

Δυσκολία στην εκδήλωση ενσυναίσθησης, εξαιτίας της αδυναμίας τους να επεξεργαστούν κατάλληλα τα ερεθίσματα και τις συνθήκες του περιβάλλοντος

Εκδήλωση άγχους και ανησυχίας

Ευρύτερος αυτιστικός φαινότυπος - (broader phenotype)

- ▶ Άτομα συνήθως με υψηλό δείκτη νοημοσύνης, παρουσιάζουν ορισμένα χαρακτηριστικά αυτιστικού τύπου, που μπορεί να μην είναι εμφανή, να είναι δύσκολα αναγνωρίσιμα, ή να θεωρούνται ιδιαιτερότητες του χαρακτήρα.
- ▶ Τα άτομα αυτά έχουν σχετικά καλή κοινωνική προσαρμογή, επαγγελματική καριέρα, κάνουν οικογένεια. Χαρακτηρίζονται από μοναχικότητα, ανελαστικότητα στη σκέψη, μη μετατόπιση της προσοχής, τελειοθηρία, έντονο ενδιαφέρον για αφηρημένες έννοιες, ασχολούνται με λεπτομέρειες, εμφανίζουν πραγματολογικές δυσκολίες και υπερακουσία. Παρατηρείται ετερογένεια, όπως και στον αυτισμό και διαβάθμιση στη βαρύτητα.

Κατανόηση των συμπεριφορών
οι αυτιστικές συμπεριφορές ως
«η κορυφή του παγόβουνου»

Εκφράζονται με

Απομόνωση

Σtereοτυπίες

Επιθετικότητα

Αυτοτραυματισμό

Η συμπεριφορά μπορεί να περιγραφεί μέσα από ερεθίσματα που προηγούνται και τα επακόλουθά της

Α	Β	Γ
Ερεθίσματα που ενεργοποιούν μια προβληματική συμπεριφορά είτε άμεσα χρονικά είτε έμμεσα (ευρύτερο πλαίσιο συνθηκών)	Συμπεριφορά	Επακόλουθα-συνέπειες της συμπεριφοράς που αυξάνουν ή μειώνουν την πιθανότητα επανεμφάνισης της συμπεριφοράς

Προκειμένου να τροποποιήσουμε μια προβληματική συμπεριφορά μπορούμε να χειριστούμε αυτά που συμβαίνουν πριν και αυτά που συμβαίνουν μετά

Οι άμεσοι ενεργοποιητές της συμπεριφοράς

- ▶ Εσωτερικά ερεθίσματα (π.χ. πόνος, πείνα, δίψα, αυπνία)
- ▶ Επικοινωνία (οποιαδήποτε διακοπή επικοινωνίας μπορεί να προκαλέσει προβλήματα συμπεριφοράς)
- ▶ Φυσικά ερεθίσματα (π.χ. δυνατοί ήχοι)
- ▶ Παρουσία αντικειμένων ή προσώπων στο χώρο
- ▶ Αυξημένες απαιτήσεις (π.χ. λεκτικές οδηγίες)
- ▶ Απρόβλεπτες αλλαγές στην καθημερινή ρουτίνα

Οι έμεσοι ενεργοποιητές της συμπεριφοράς

- ▶ Γενικές συνθήκες υγείας (π.χ. αλλεργίες, άσθμα, μολύνσεις)
- ▶ Διατροφή
- ▶ Ανάπτυξη ενός λειτουργικού κώδικα επικοινωνίας προσαρμοσμένου στους φυσικούς τρόπους επικοινωνίας που το ίδιο το άτομο επιλέγει
- ▶ Γενικές συνθήκες διαβίωσης (δικαίωμα επιλογής στην καθημερινότητα, θετική αντιμετώπιση, πρόσβαση σε διαφορετικούς χώρους και ποικίλα ερεθίσματα, ύπαρξη δομημένου προγράμματος κατάλληλων δραστηριοτήτων)
- ▶ Κατάλληλο περιβάλλον

Τα επακόλουθα μιας προβληματικής συμπεριφοράς μπορεί να έχουν ενισχυτική ή τιμωρητική δράση

- ▶ **Ενίσχυση** είναι οτιδήποτε αυξάνει την πιθανότητα επανεμφάνισης της συμπεριφοράς
- ▶ Π.χ. αν το να δαγκώνω και να χτυπάω έχει ως αποτέλεσμα να κάνω πάντα το δικό μου αυτόματα ενισχύεται αυτό το μοτίβο συμπεριφοράς
- ▶ **Τιμωρία** είναι οτιδήποτε μειώνει την πιθανότητα επανεμφάνισης μιας συμπεριφοράς
- ▶ Π.χ. αν εγώ προσπαθώ τραβώντας κάποιον από τη μπλούζα να τραβήξω την προσοχή του και εκείνος με αγνοεί συστηματικά αυτή η συμπεριφορά θα μειωθεί σταδιακά γιατί δεν αποφέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Βασικές προϋποθέσεις σχεδιασμού προγραμμάτων υποστήριξης και παρέμβασης

► Γνώση του ατόμου

Η σε βάθος κατανόηση του ατόμου βοηθά στη λήψη των κατάλληλων αποφάσεων όσον αφορά στον τρόπο με τον οποίο θα παρέμβουμε.

► Δημιουργία σχέσεων

Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχημένη εφαρμογή οποιασδήποτε παρέμβασης είναι η ανάπτυξη καλής σχέσης μεταξύ του ατόμου με αυτισμό και εκπαιδευτών ή θεραπευτών. Όσο πιο δυνατή η σχέση τόσο λιγότερη ανάγκη θα υπάρχει για διευθέτηση προβλημάτων συμπεριφοράς.

Διαχείριση προβλημάτων συμπεριφοράς σε παιδιά και εφήβους

- ▶ Δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης, συνέπειας και σταθερότητας με το άτομο.
- ▶ Πολύ καλή γνώση και παρατήρηση των ιδιομορφιών, των συνηθειών, των αναγκών, των τρόπων επικοινωνίας του ατόμου.
- ▶ Υποστήριξη των τρόπων επικοινωνίας που ήδη χρησιμοποιεί το άτομο και περαιτέρω επέκταση των μέσων επικοινωνίας που χρησιμοποιεί.
- ▶ Προσαρμογή του δικού μας τρόπου επικοινωνίας στο άτομο, έτσι ώστε να το βοηθάμε να μας κατανοήσει καλύτερα (π.χ. χρήση χειρονομιών ή οπτικών σημάτων).

Διαχείριση προβλημάτων συμπεριφοράς σε παιδιά και εφήβους

- ▶ Δημιουργία κατάλληλου περιβάλλοντος (προσωπικός χώρος κατάλληλα προσαρμοσμένος στις ανάγκες του), ανάλογα με τις αισθητηριακές ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει.
- ▶ Δόμηση του χώρου και του χρόνου του ατόμου με ένα πρόγραμμα δραστηριοτήτων κατάλληλα προσαρμοσμένων στα ενδιαφέροντα και τις ικανότητές του.
- ▶ Προτροπή για ενασχόληση με εναλλακτικές δραστηριότητες, οι οποίες συχνά μπορούν να αντικαταστήσουν μια επαναλαμβανόμενη ή και δύσκολη συμπεριφορά (π.χ. αντί να χτυπά το πρόσωπο να χτυπά παλαμάκια ή αντί να πετάει αντικείμενα στο πάτωμα να τα πετάει μέσα στους κάδους, αντί να χοροπηδάει στο κρεβάτι να χοροπηδά σε ένα τραμπολίνο).

Έμφαση στην πρόληψη παρά στην αντιμετώπιση

- Πρόληψη μέσα από την δόμηση του περιβάλλοντος.
- Πρόληψη μέσα από την δόμηση του **χώρου** και του **χρόνου**.
- Χρήση κοινωνικών ιστοριών.
- Προετοιμασία για αλλαγές.
- Χρήση θετικών κανόνων.
- Ήρεμη προσέγγιση – διαπραγμάτευση.
- Αποφυγή καταστάσεων- πραγμάτων που προκαλούν προβληματική συμπεριφορά.

Έμφαση στην πρόληψη παρά στην αντιμετώπιση

- ▶ Πρέπει να αποφύγουμε να κάνουμε οτιδήποτε θα διεγείρει ακόμη περισσότερο το άτομο (φωνές, απειλές, σωματική εγγύτητα, έντονες χειρονομίες, εκφράσεις προσώπου).
- ▶ Μιλάμε με ήρεμο τόνο και προσπαθούμε να βοηθήσουμε το άτομο να ηρεμήσει και να του δείξουμε ότι είμαστε κοντά του για ό,τι χρειαστεί.
- ▶ Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να χρειαστεί να απομακρυνθούμε τελείως από το οπτικό του πεδίο αν διαπιστώσουμε ότι επίκειται μια έκρηξη θυμού.

Έμφαση στην πρόληψη παρά στην αντιμετώπιση

- ▶ Δεν θέτουμε απαιτήσεις όταν το άτομο είναι ήδη εκνευρισμένο.
- ▶ Προσπαθούμε να του δώσουμε τρόπους να χαλαρώσει (μουσική, μαξιλάρια, μασάζ, χυμό).
- ▶ Προσπαθούμε να διοχετεύσουμε την επιθετική ενέργεια σε «κοινωνικά αποδεκτές» διεξόδους (π.χ. σάκος του μποξ στο δωμάτιο).
- ▶ Προλαβαίνουμε τα έντονα συναισθηματικά ξεσπάσματα με ηρεμία/ αίσθημα ασφάλειας, ικανοποίησης σε ένα ευχάριστο υποστηρικτικό περιβάλλον.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

- ▶ Η δημιουργία κινήτρου για μάθηση, η κοινωνική αλληλεπίδραση και η συμμετοχή στις ομαδικές δραστηριότητες.
- ▶ Η χρήση συστήματος ενίσχυσης, δηλαδή αμοιβών για την αύξηση των επιθυμητών συμπεριφορών ή μείωση των μη επιθυμητών συμπεριφορών. Το σύστημα αυτό λειτουργεί πολύ καλύτερα αν εφαρμοστεί για όλα τα παιδιά και ωφελεί την τάξη στο σύνολό της.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

- ▶ Η εξασφάλιση της επιτυχίας του παιδιού, κατά την εκτέλεση των δραστηριοτήτων. Ο παιδαγωγός εξασφαλίζει την προσοχή του παιδιού και στη συνέχεια του αναθέτει έργα κυμαινόμενης δυσκολίας, αντίστοιχης των δυνατοτήτων του παιδιού.
- ▶ Η ενίσχυση της ανεξαρτησίας, που σημαίνει ότι ο παιδαγωγός: α) δίνει στο παιδί τη δυνατότητα να επιλέξει ανάμεσα σε 2 ή περισσότερες δραστηριότητες,
- ▶ και β) του παρέχει την ελάχιστη απαιτούμενη βοήθεια για την ολοκλήρωση μιας εργασίας.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

- ▶ Η ένταξη πολλών ρουτινών στο καθημερινό πρόγραμμα δραστηριοτήτων, οι οποίες αυξάνουν την προβλεψιμότητα των γεγονότων και παρέχουν στο παιδί με αυτισμό πολλές ευκαιρίες για μίμηση και τήρηση των κοινωνικών κανόνων της τάξης, π.χ. τα παιδιά κρεμούν τα μπουφάν και τις τσάντες τους όταν φτάνουν στην τάξη, βγάζουν και πετούν στα καλάθια τα σκουπίδια όταν ολοκληρώσουν τη ζωγραφική. Μόλις εξασφαλιστεί η πλήρης συμμετοχή του παιδιού σε αυτές, μπορεί να αρχίσει αργά και σταθερά η εισαγωγή κάποιων αλλαγών στο πρόγραμμα, αφού ο παιδαγωγός το προειδοποιήσει για αυτές.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

- ▶ Η οργάνωση καθημερινών δραστηριοτήτων με τη μορφή εικόνων. Ο παιδαγωγός μπορεί να χρησιμοποιεί οπτικά ερεθίσματα για να δείξει στο παιδί τι πρέπει να κάνει αποφεύγοντας την πολυπλοκότητα των προφορικών οδηγιών. Επιπλέον, διευκολύνει τη μετάβαση από τη μια δραστηριότητα στην άλλη, η οποία μπορεί να αναστατώνει αρκετά παιδιά με αυτισμό λόγω της τάσης τους να αποφεύγουν τις αλλαγές.

Η συμβολή της μάθησης

Η μάθηση συντελεί σημαντικά στη βελτίωση της κοινωνικής συμπεριφοράς.

Ο εκπαιδευτικός, οι συμμαθητές και οι σημαντικοί άλλοι υποβοηθούν και διαμεσολαβούν στη μαθησιακή εμπειρία.

Τα περισσότερα παιδιά με αυτισμό θα αναπτύξουν σχέσεις με όσους φέρονται με προβλέσιμο τρόπο και θα μαθαίνουν καλύτερα από τέτοιους γνώριμους ανθρώπους.

Εκπαιδευτική Παρέμβαση - προγράμματα που θα στοχεύουν:

Στην ανάπτυξη
γνωστικών
ικανοτήτων

Στην ανάπτυξη
επικοινωνιακών
δεξιοτήτων

Στην
καλλιέργεια
κοινωνικών
δεξιοτήτων

Στην
εγκαθίδρυση
μηχανισμών
μάθησης

Στη διδασκαλία
αποδεκτών και
κατάλληλων
συμπεριφορών

Στη διδασκαλία
τεχνικών
ελέγχου
συμπεριφοράς

Στη
συναισθηματική
ανάπτυξη

Στην
εκπαίδευση των
γονέων

Στη
συναισθηματική
στήριξη των
γονέων

Επίλογος

- ▶ «Όσοι από εμάς ζούμε και/ή δουλεύουμε με παιδιά με αυτιστικές διαταραχές πρέπει να προσπαθήσουμε να εισχωρήσουμε στον κόσμο τους, μιας και δεν δύνανται να κάνουν το αντίστροφο. Πρέπει να κατανοήσουμε και να δώσουμε έμφαση στις αυτιστικές εμπειρίες, με στόχο να βρούμε τρόπους να βοηθήσουμε κάθε άτομο να αντιμετωπίσει ένα σύστημα κοινωνικών κανόνων που του είναι «εξωγήινο». Η ανταμοιβή για την προσπάθεια είναι η βαθύτερη κατανόηση της ανθρώπινης κοινωνικής επικοινωνίας και μια εκτίμηση του θαύματος της ανάπτυξης του παιδιού. Το κλειδί στον αυτισμό είναι το κλειδί στη φύση της ανθρώπινης ζωής». (Από το βιβλίο της Lorna Wing «Αυτιστικό Φάσμα», 1996)

- ▶ Ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας
- ▶ Ζωή Καραμπατζάκη
- ▶ E-mail: zkarabatzaki@gmail.com

